

REACTIES OP RODE LIJST PADDESTOELLEN

In het voorlaatste nummer van Vakblad Natuurbeheer van 2001 schreven twee auteurs een artikel over de Rode lijst paddestoelen. In de onderstaande bijdrage reageren twee vakgenoten, Kuiper en Arnolds op het bewuste artikel van Baar en Straatsma. Deze laatste twee geven daarop ook weer hun reactie.

TE WEINIG ZELDZAME PADDESTOELLEN OP DE RODE LIJST?

E. Arnolds & Th.W. Kuiper

38

In het novembernummer van Vakblad Natuurbeheer besteden Straatsma en Baar aandacht aan de Rode lijst van paddestoelen en met name aan vermeende tekortkomingen daarin. Zo stellen zij dat de Rode lijst in de praktijk niet optimaal functioneert, zonder overigens de bronnen te vermelden waaruit dat blijkt. Als auteurs van het basisrapport van de Rode lijst hebben ons nooit berichten dienaangaande bereikt. Blijkbaar vinden vooral Straatsma en Baar zelf dat de Rode lijst niet deugt en wel omdat (zeer) zeldzame soorten zouden zijn ondervertegenwoordigd. Dat nu is uiterst merkwaardig omdat volgens de aan het IUCN ontleende criteria van het ministerie van LNV alle zeer zeldzame soorten op de Rode lijst thuis horen en wel in de categorie 'Gevoelig'. Voor paddestoelen betekent deze richtlijn dat alle soorten die uit tien of minder uurhokken bekend zijn op de Nederlandse Rode lijst moeten worden opgenomen. Dat hebben wij ook in praktijk gebracht. Hoe kan het dan dat uit het grafiekje van Straatsma en Baar zou blijken dat zeldzame soorten op de Rode lijst ondervertegenwoordigd zijn? De reden is triviaal. Zoals in het basisrapport is aangegeven, zijn destijds van de 3502 bekende inlandse soorten er 1005 (28%) niet voor de Rode lijst in beschouwing genomen omdat ze taxonomisch slecht bekend zijn of omdat ze zo onopvallend zijn dat de verspreidingsgegevens onbetrouwbaar werden geacht. Het IUCN kent hiervoor twee categorieën, 'Insufficiently known' en 'Not evaluated' die door ons zijn samengenomen. De

meeste van deze soorten zijn door specialisten slechts van enkele plekken opgegeven en komen dus in de statistieken (bijvoorbeeld in de Standaardlijst van de Nederlandse paddestoelen en Biobase) als zeer zeldzaam terecht. Bij gericht onderzoek blijkt dat veel van deze soorten in werkelijkheid wijd verspreid zijn. Die soorten zijn dus door Straatsma en Baar ten onrechte meegemeld.

Zij stellen dat het aanbevelenswaardig is om alle soorten die uit tien of minder uurhokken bekend zijn op de Rode lijst te plaatsen. Op het eerste gezicht lijkt dit een verstandige toepassing van het voorzorgbeginsel, maar Straatsma en Baar zien daarbij, behalve wetenschappelijke argumenten, ook de belangrijkste (politieke) functie van een Rode lijst over het hoofd. Voor het ministerie van LNV is de Rode lijst een graadmeter voor het succes of te kort schieten van het natuurbeleid. Het ministerie beschouwt het dan ook als haar taak dat een nieuwe Rode lijst kleiner zal zijn dan de huidige lijst. Zo'n graadmeter moet dan wel betrouwbaar zijn. Bij toepassing van het uitgangspunt van Straatsma en Baar is de kans zeer groot dat een aanzienlijk aantal soorten van de lijst moet worden afgevoerd, zonder dat uitspraken over het natuurbeleid mogelijk zijn. Wij vinden dat een hoogst ongewenst gevolg van toepassing van deze benadering.

Overigens zijn er sinds het verschijnen van de Rode lijst door voortgaand onderzoek enkele honderden soorten aan de Standaardlijst van de Neder-

landse paddestoelen toegevoegd. Anders dan Straatsma en Baar veronderstellen, wordt iedere soort daaraan toegevoegd, ook als deze slechts één maal gevonden is. Deze aanvullingen worden geregeld op de website van de Nederlandse Mycologische Vereniging bekend gemaakt (www.mlf.sci.kun.nl/nmv/). Het overgrote deel van deze nieuwe vondsten hoort eveneens thuis in de categorie 'onvoldoende gegevens'. Bij een eventuele herziening van de Rode lijst zouden slechts enkele tientallen soorten in aanmerking komen voor opname in de categorie 'Gevoelig'.

Straatsma & Baar vergelijken voorts de verspreiding van paddestoelen op de Rode lijst over frequentieklassen in Nederland, gebaseerd op uurhokken (oppervlakte 5x5 km²), met gegevens uit Duitsland. Hiertoe worden gegevens gebruikt over de verspreiding van andere groepen organismen met compleet andere levenswijzen en verspreidingsvermogen (vogels, vlinders en kevers, zoogdieren, vaatplanten en mossen) in de verschillende bondslanden, een totaal afwijkende ruimtelijke schaal. Het ontgaat ons waarom Straatsma en Baar de verspreidingsatlas van paddestoelen voor Duitsland met een grid van 10x10 km² en de actuele Rode lijst van paddestoelen in Duitsland niet gebruikt hebben.

Tot slot gaan Straatsma en Baar in op het beheer van paddestoelen. Wij onderschrijven hun opvatting over het belang van beheer ten behoeve van paddestoelen. De Nederlandse Mycologische Vereniging heeft een symposium georganiseerd over paddestoelen en natuurbeheer waarvan de resultaten gepubliceerd zijn in het boekje 'Paddestoelen en natuurbeheer' (Wetenschappelijke mededelingen KNNV nr. 212). Binnenkort zal de Commissie Paddestoelen en Natuurbehoud van deze vereniging een publicatie uitbrengen met praktische beheersadviezen om in bepaalde concrete situaties de paddestoelenflora te bevorderen. We zullen het verschijnen daarvan ook in dit blad bekend maken. De suggestie van Straatsma en Baar dat er tegenover de beheerskosten ook sprake kan zijn van inkomsten als gevolg van paddestoelenbeheer, getuigt van weinig realiteitszin. Plaggen is door het Deskundigenteam Bos in het kader

van het Overlevingsplan Bos en Natuur (OBN) aangemerkt als praktijkrijpe maatregel in voedselarme naaldbossen met uitsluitend natuurfunctie. Commerciële pluk van paddestoelen is niet vanzelfsprekend in bossen met uitsluitend natuurdoelstelling. Voor multifunctionele bossen is de kansrijkdom en het effect van plaggen nog niet onderzocht. De productie van cantharellen in een bos is laag. Voor alle bossen in Zweden werd een gemiddelde productie

van 500 gram cantharellen versgewicht per hectare per jaar vastgesteld. Zelfs bij een tienmaal hogere productie en een winkelprijs van € 3,- per 100 gram versgewicht (aannemende dat aan het verzamelen en verhandelen geen kosten verbonden zijn), kun je van die inkomsten geen maatregelen zoals plaggen in bossen uitvoeren. Voor eekhoorntjesbrood is daarnaast nog niet aangetoond dat plaggen in naaldbossen de soort zou bevorderen. Reguleren van

bodemtemperatuur en neerslag met beregeningsapparatuur en schermen lijkt ons evenmin economisch rendabel.

Th. W. Kuyper is universitair hoofd-docent paddestoelenecologie aan Wageningen Universiteit en voorzitter van de Nederlandse Mycologische Vereniging. E. Arnolds is voorzitter van de Werkgroep Paddestoelenkartering van de NMV en projectleider van het paddestoelenmeetnet.

REACTIE VAN STRAATSMAN EN BAAR

Met ons artikel kan de indruk ontstaan dat er iets mis is met de kwaliteit van de Rode lijst paddestoelen. Deze indruk hebben we beslist niet willen wekken. Vooral de zin 'Na een aantal jaren ervaring met de Rode lijst blijkt dat deze in de praktijk echter niet optimaal functioneert' zet de toon voor bovengenoemde indruk. Deze zin zouden we graag terugnemen. Overigens was het een redactionele toevoeging.

Gefascineerd door het waardevolle (!) getallenmateriaal in de 'Standaardlijst' op CD-ROM ben ik (GS, als buitenstaander) aan de slag gegaan. Nergens wordt vermeld dat deze data niet gebruikt zouden mogen worden of ongeschikt zijn voor nadere analyse. Alleen in de gedrukte versie van de standaardlijst zijn onzekere of geschatte verspreidingsgetallen herkenbaar - door onderstreping -. Deze herkenbaarheid ontbreekt op de CD-ROM. In de lijst worden ook nog het vraagteken en de spatie gebruikt. Waarom zijn dergelijke tekens niet gebruikt voor soorten waarover (te veel) onzekerheid bestaat en zijn toch kwantitatieve opgaven gedaan? Als uit 'gericht onderzoek blijkt dat veel van deze soorten in werkelijkheid wijd verspreid zijn', is dat dan niet in een schatting opgenomen? De Rode lijst gegevens op de CD-ROM meldt in de toelichting de categorieën 'NB' en 'OG' voor 'niet betrokken' en 'onvoldoende gegevens', maar deze categorieën zijn blijkbaar niet toegepast op de CD-ROM (en ook niet in Arnolds, E.J.M. & G. van Ommering, 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland,

Toelichting op de Rode lijst. IKC natuurbeheer, Wageningen; de door mij (GS) gebruikte gedrukte vorm die als bijlagen heeft: i) de beschikking in de Staatscourant over de Rode lijst paddestoelen en ii) de Rode lijst).

De interpretatie van onze grafieken wordt triviaal genoemd, maar staan zelf niet ter discussie. Het is goed illustratiemateriaal, maar de 'ondertiteling' is naar de mening van Arnolds en Kuyper ongelukkig. De illustratie stelt de 'zeldzame soorten' in de schijnwerper, de 1005 soorten (28% van het totaal) die 'niet voor de Rode lijst in beschouwing genomen zijn omdat ze taxonomisch slecht bekend zijn of omdat ze zo onopvallend zijn dat de verspreidingsgegevens onbetrouwbaar werden geacht' en die 'in de statistieken als zeer zeldzaam terechtgekomen zijn'. Voor een groot aantal soorten is de kennis beperkt. Alleen met meer onderzoek is die leemte te vullen. Daarover zullen we het eens zijn.

Dat onze schattingen over de Duitse situatie een behoorlijke basis hebben willen we graag in ander verband aan de orde brengen.

Wij zijn het met Kuyper en Arnolds eens dat beheer van belang is voor de ontwikkeling van paddestoelen. Met name zijn beheersmaatregelen gunstig voor mycorrhizapaddestoelen. Uit onderzoek naar de effecten van strooiselverwijdering door plaggen in Grove-dennenbossen kwam duidelijk naar voren dat de vruchtlichaamvorming van mycorrhizapaddestoelen werd bevorderd (Baar 1996, Coolia 39; Wetenschappelijke

mededelingen KNNV nr. 212). Vervolgonderzoek laat zien dat de effecten van plaggen na een jaar of vijf à zes het grootst zijn. Onder de paddestoelen die gestimuleerd worden zijn eetbare mycorrhizapaddestoelen zoals cantharellen en boleten (Baar 2001, Paddestoelen 45). Naast plaggen zijn andere beheersmaatregelen mogelijk zoals hakken, wegblazen van bladeren en begrazen (Ozinga en Baar 1997, De Levende Natuur; Baar en Kuyper 1998, Restoration ecology 6). Deze maatregelen kunnen worden toegepast in loof- en naaldbossen met verschillende functies. Een gedetailleerd onderzoek naar de effecten op eetbare mycorrhizapaddestoelen is aanbevelenswaardig. Wat betreft de commerciële waarde is van het buitenland bekend dat de marktprijzen van de Cantharel aanzienlijk zijn, variërend van 16 euro/kg in Duitsland tot 45 euro/kg in de Verenigde Staten (Baar en Kuyper 1998, Restoration ecology 6). Voor Nederland is het wenselijk eerst marktonderzoek te doen. Een marktsegment betreft wellicht boseigenaren zoals beheerders van landgoederen, die extra inkomsten uit hun bossen willen halen. Een andere mogelijkheid ligt bij groenbeheerders die extra natuurbeleving willen in parken of recreatiegebieden. Grootschaligere toepassingen zijn verder mogelijk bij een combinatie van houtteelt voor duurzame energieopwekking en extensieve paddestoelenteelt.

J. Baar en G. Straatsma zijn als onderzoekers van de ecologie paddestoelen werkzaam bij Praktijkonderzoek Plant en Omgeving. Beiden zijn lid van de Nederlandse Mycologische Vereniging.